

ЕРОТИЗМ ТА МОРТАЛЬНІСТЬ ЛЮДСЬКОГО ТІЛА В ТЕКСТОВОМУ ВІДОБРАЖЕННІ ХУДОЖНЬОЇ ТІЛЕСНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Статтю присвячено висвітленню результатів дослідження специфіки відображення окремих аспектів тілесності в художній семантиці. Об'єктом дослідження виступає художня тілесність, яку розуміємо як художню рефлексію, смислову і естетичну категорію, інтерпретацію бачення тіла і всієї сфери тілесного в художньому творі або комплексі художніх творів, де набуває переломлення відповідно до естетичного бачення автора твору, будучи продуктом естетично спрямованого мислення та культурно-історичного фону. Акцент зроблено на специфіці паралельної актуалізації ознак тілесності – еротизму та мортальності, – притаманних для англійської художньої літератури постмодернізму, та на їх мовному втіленні в тексті. Застосування комплексу методів, серед яких лінгвосеміотичний, наративний та семантико-когнітивний, дозволило дійти висновків про загальну тенденцію, притаманну для поетики постмодернізму, яка проявляється в деконструкції тіла, що знаходить відбиття в усіх аспектах художньої тілесності, еротизованої зокрема. На лексичному рівні це виражається в утворенні тропеїки за допомогою низки концептуальних моделей образного переосмислення, до яких належать метафора, метонімія, оксиморон.

Ключові слова: тілесність; художній текст; образність; тропеїка; концептуальна метафора; концептуальна метонімія; концептуальний оксиморон; література постмодернізму.

Феномен тілесності як об'єкт вивчення привертав увагу великої кількості дослідників, які працюють у різних сферах науки [1–3; 6; 7]. У сучасній науковій думці *тілесність* асоціюється з тілесним буттям людини, розуміється як діалектична єдність тілесного та духовного, як інтегрована ознака екзистенційного досвіду людини, що поєднує комплекс природних, індивідуальних та культурних рис тіла людини, як поле взаємодії внутрішніх та зовнішніх життєвих просторів людської істоти.

Зважаючи на тілеснісну спрямованість світосприйняття, значущість людського тіла є очевидною не лише як компонент повсякденної, але і художньої картини світу, оскільки будь-який художній текст передбачає певну кореляцію людини (людського тіла) та її оточення.

Як демонструє аналітичний огляд літератури, особливо помітне висунання тема тіла отримує у творах модерністів [2] і ця тенденція лише посилюється в період постмодернізму [4].

У структурі художнього твору тіло підлягає процесу «охудожнення», отримуючи певну образну інтерпретацію, в якому специфіка світосприйняття, притаманна відповідному історичному періоду, знаходить відображення у своєрідності художніх образів, в результаті чого ми вводимо в роботу поняття «художня тілесність».

Художня тілесність – смислова і естетична категорія, яка постає як інтерпретація бачення тіла і усієї сфери тілесного в художньому творі або комплексі художніх творів, набуваючи переломлення відповідно

до естетичного бачення автора твору, будучи продуктом естетично спрямованого мислення та культурно-історичного фону. Художня тілесність як художня рефлексія є динамічною категорією, яка набуває модифікацій відповідно до індивідуально-авторського осмислення як представника певної культури та усього комплексу історично-літературного фону певного періоду (отже, містить не лише образні, символічні, а й аксіологічні індивідуальні та колективні уявлення представників певної культури).

Саме тому охудожнене тіло (художня тілесність) виступає цікавим об'єктом аналізу як тло вивчення концепту ТІЛО ЛЮДИНИ / HUMAN BODY в найрізноманітніших його аспектах, серед яких *сенсорне тіло, еротизоване тіло, соціалізоване тіло*.

Як продемонструвало проведене раніше дослідження специфіки текстового відображення охудожненої тілесності в названих аспектах засобами художніх творів постмодернізму, людське тіло переважно дістає зображення як таке, що зазнає буквальної або образної руйнації (як зруйноване або потенційно-зруйноване): воно постає у стані смертельної хвороби, зазнає розчленування, відчуває біль і страждання як фізичні, так і моральні, що в художньому творі супроводжується детальною текстуалізацією відповідних фізіологічних станів, або передає суть впливу процесів соціалізації, що відбивається в образній репрезентації автором на людському тілі, або відображає суть психологічних станів людини через сенсоріку болі й страждання.

Саме тому тіло в його еротичних проявах також зображується таким, що межує зі станом смерті, а еротизм і мортальність, потенційна руйнація є ознаками, паралельно актуалізованими в характеристиці тіла людини. Ці аспекти еротизованого тіла ще не отримували висвітлення у відкритій печаті, що визначає актуальність цієї статті, мета якої полягає в описі специфіки текстового відображення названих ознак художньої тілесності, притаманних для поезики пост-модернізму.

У цій роботі розглянемо специфіку актуалізації названих ознак тілесності на прикладі роману Дж. Уінтерсон «Written on the Body», в якому авторка описує сексуальні стосунки із жінкою, хворою на рак, яке вона і подає як потенційно-зруйноване, акцентуючи увагу на фактах поєднання еротизму із можливими деструктивними тенденціями в тілі, зумовленими хворобою.

У роботі застосовуються елементи нарративного аналізу (реконструкція нарративних патернів), семантико-когнітивний аналіз (реконструкція концептуальних тропів у тексті) [8; 9] та елементи лінгвосеміотичного аналізу, оскільки художній текст розглядається в роботі як засіб кодування об'єкта дійсності, в якості якого виступає людське тіло, і всього спектру тілесного досвіду людини.

Вивчення специфіки образно-нарративного зображення людського тіла в аналізованому художньому тексті продемонструвало, що воно, по-перше, характеризується одночасно такими ознаками, як еротизм (сексуальність) та мортальність, по-друге, є надмірно анатомізованим, а по-третє, відображає загальну пост-модерну тенденцію до деконструкції тіла.

Отож, з моменту, коли оповідач дізнається про страшну смертельну хворобу коханої, адже в тексті роману головна героїня на ім'я Луїза – кохана жінка оповідача – виявляється хворою на рак крові (лейкемію), її тіло не просто описується як об'єкт сексуального бажання, а піддається детальній анатомізації, будучи розібраним на окремі органи та системи. Детальна анатомізація виступає одним із способів, за допомогою яких авторка поетизує тіло.

Як бачимо з наступного фрагмента тексту роману, такий безпристрасний медичний, науковий погляд на хворе тіло коханої жінки, яке все ж таки розцінюється як сексуальний об'єкт, опис якого іноді виглядає сухим та позбавленим почуттів, складається для оповідача в цілу поему, порівняємо: «*The next day I cycled to the library but instead of going to the Russian section as I had intended I went to the medical books. I became obsessed with anatomy. If I could not put Louise out of my mind I would drown myself in her. Within the clinical language, through the dispassionate view of the sucking, sweating, greedy, defecating self, I found a love-poem to Louise. I would go on knowing her, more intimately than the skin, hair and voice that I craved. I would have her plasma, her spleen, her synovial fluid. I would recognize her even when her body had long since fallen away*» [10, с. 111].

Втім, авторка зображує хворе тіло не лише як страдницьке, а, оскільки воно належить коханій, вона акцентує увагу і на його бажаності. Оповідач продовжує розцінювати тіло коханої як об'єкт сексуального бажання і думає про можливість сексуальних стосунків

з нею, навіть після того, як дізнається, що вона хвора на лейкемію, порівняємо: «... *skin is calloused and sore. There is nothing distasteful about you to me; not sweat nor grime, not disease and its dull markings. .... You are bruised all over. Burst figs are the livid purple of your skin*» [10, р. 124]. Тут спостерігаємо семіотику моральності – «похмурі» мітки смерті на тілі (*disease and its dull markings*), що, очевидно, означають передвістя смерті, смертельну хворобу.

У представленні хворого тіла коханої простежується також його наповненість почуттями – в цьому тілі немає нічого неприємного, нічого не відштовхує і хвороба не зробила її тіло менш сексуально привабливим (*There is nothing distasteful about you to me; not sweat nor grime, not disease*). Навпроти, навіть медичні та фізіологічні особливості хворого тіла надаються з відтінком інтимності у ставленні до цього тіла, і це почуття походить від людини, що, очевидно, близько знала це тіло і продовжує спалахувати бажанням до нього, таким чином, примішуючи до думок про смерть думки про почуття.

Саме тому, ймовірно, таким чуттєвим виступає образ хворого тіла коханої в описі оповідача в наступному фрагменті тексту: «*The leukaemic body hurts easily. I could not be rough with you, making you cry out with pleasure close to pain. We've bruised each other, broken the capillaries shot with blood. Tubes hair-thin intervening between arteries and veins, those ramified blood vessels that write the body's longing. You used to flush with desire. That was when we were in control, our bodies conspirators in our pleasure*» [10, р. 124].

Як бачимо, близькі стосунки описані як сповнені чуттєвості, як відчуття на межі болі та задоволення (*you cry out with pleasure close to pain*). Тут очевидно є страх завдати болю хворому тілу коханої під час статевого акту (*leukaemic body hurts easily*), проте це все ж таки відбувається, її капіляри «вистрілюють кров'ю» і на її тілі залишаються синці (*We've bruised each other, broken the capillaries shot with blood*). Саме вони є одночасно знаками і страждання, і задоволення, несуть в собі семіотику мортальності та еротизму, оскільки є наслідком хвороби з одного боку і звичайно, причиняють біль, а з іншого боку, вони є ознаками і свідками пристрастей, які вирують між тілами коханців, і немов би «записують бажання тіла» (*Tubes hair-thin intervening between arteries and veins, those ramified blood vessels that write the body's longing*).

Тут спостерігаємо образне переосмислення, яке є випадком утворення концептуального оксиморону (термін Р. Гіббса [5, с. 448]) *pleasure close to pain*, суть якого полягає в зіткненні в межах певної син тактичної конструкції складників з протилежною семантикою і який виступає як спосіб осмислення явищ через протиставлення їхніх аксіологічно навантажених ознак. Такий вид тропеїки активує зсув ментальної настанови, є результатом змін у змісті стереотипного знання про чуттєву сферу тілесності. Щодо лінгвокогнітивних процесів, які лежать в основі формування названого концептуального оксиморону, то тут простежується контрастивне мапування, що полягає у приписуванні полярних ознак явищу, що описується – діаметрально протилежних за семантикою «задоволення» (*pleasure*) та «біль» (*pain*), що породжує про-

тиріччя і семантичне напруження між складниками виразу. Протиставлення *задоволення* та *болі/страждання* (PLEASURE vs PAIN/SUFFERING) здійснюється з погляду тілесності і ґрунтується на особливостях впливу їх на органи чуття, протиставляючись за принципом наявності/відсутності ознаки, що дозволяє представити концептуальне підґрунтя оксиморону як домен HUMAN BODY (ЛЮДСЬКЕ ТІЛО), що включає субдомени SENSATIONS (ЧУТТЯ), FEELINGS (ПОЧУТТЯ), на тлі яких профільовано діаметрально протилежні концепти PLEASURE vs SUFFERING (ЗАДОВОЛЕННЯ vs СТРАЖДАННЯ). У результаті зіткнення цих концептів породжується нове, емерджентне значення: *задоволення є інколи неможливим без страждання*, що втілює парадоксальність мислення письменниці.

Протиставлені концепти PLEASURE vs SUFFERING (ЗАДОВОЛЕННЯ vs СТРАЖДАННЯ) є діалектичними єдностями, за рахунок чого і знімається протиріччя між ними в структурі оксиморону. А, враховуючи факт хворобливого стану і уразливості тіла героїні, цей вираз набуває і більш експліцитного, буквального сенсу, оскільки сексуальний акт, розрахований на отримання задоволення, нерідко супроводжувався ушкодженнями шкіри, гематомами, болісними відчуттями тощо.

При цьому аналогічні відчуття, але образного порядку, переслідують і оповідача в контакт з хворою. Тілесне єднання коханців, яке означає єднання емоційне, забезпечує деструктивні процеси в тілах обох, порівняємо: *«Skin, it says. Skin. You were milk-white and fresh to drink. Will your skin discolour, its brightness blurring? Will your neck and spleen distend? Will the rigorous contours of your stomach swell under an infertile load? It may be so and the private drawing I keep of you will be a poor reproduction then. It may be so but if you are broken then so am I»* [10, p. 124–125].

Оповідач не лише задається питаннями про те, яким чином буде змінюватись тіло коханої – її шкіра (*Will your skin discolour, its brightness blurring?*), внутрішні органи (*Will your neck and spleen distend*), фігура (*Will the rigorous contours of your stomach swell*), але і вказує на те, що ця хвороба і ймовірна смерть зруйнують і його тіло також (*if you are broken then so am I*). [10, с. 124–125]. У цьому проявляється детальна текстуалізація анатомічних особливостей і змін, що відбуваються в раковому тілі, яка подає тіло інколи немов розібраним на системи та органи, деконструйованим.

Специфіка семіотики хворого тіла, завдяки якій проявляється поєднання мортальності та еротизму і чуттєвості, знаходить і більш виразну маніфестацію.

Смерть і еротика поєднуються, рівно як і ототожнюються тіла закоханих, злитих завдяки тілесному контакту, одне з яких хворе на лейкемію, і в результаті чого їх поглинають ті самі відчуття, які передаються на рівні тілесності. На рівні художньої образності це постає як фігуральні події, що відбуваються з тілом – «занурення вглибину» або «зжертя хробаками», які позначають наближення до смерті лише для одного з них, але образно розповсюджуються і на стан партнера.

Таке тілесне ототожнення коханців спостерігаємо у наступному фрагменті тексту, в якому є призив позбавитись життя і потонути в пустоті, де колись були живі органи, що знову таки натякає на тему

смерті, розпаду тіла після смерті: *«You must be rid of life as I am rid of life. We shall sink together you and I, down, down into the dark voids where once the vital organs were»*. Звідси бачимо, що близьке тілесне пізнання одне одного через сексуальний контакт призводить до проявів аналогічних емоційних станів закоханих, які знаходять образне втілення в художньому тексті через тілесні відчуття і події, що відбуваються з тілом. А самі сексуальні стосунки тут немов би ототожнюються із процесом помирання, що дозволяє узагальнити цей напрям образної концептуалізації за допомогою концептуальної метонімії MAKING LOVE stands for DYING / КОХАННЯ Є ПОМИРАННЯ.

Таке бажання самопожертви і прагнення пережити те саме, що і хворе тіло коханої, спостерігаємо і в наступних роздумах оповідача, де ототожнюються болісні відчуття від «поїдання хробаками» чи то емоційного, чи то тілесного плану: *«I am plagued. The worm of doubt has long since found a home in my intestines. I no longer know what to trust or what to is right. I get a macabre comfort from my worm. The worms that will eat you are first eating me. You won't feel the blunt head burrowing into your collapsing tissue. You won't know the blind persistence that mocks sinew, muscle, cartilage, until it finds bone. Until the bone itself gives way. A dog in the street could gnaw on me, so little of substance have I become»* [10, p. 179–180].

З наведеного контексту є очевидним, що, в той час як оповідача «гризуть» сумнівні стосовно того, як жити далі, що оселилися, немов хробак, всередині тіла (*The worm of doubt has long since found a home in my intestines*), тілу її коханої Луїзи дійсно належало, зважаючи на смертельну хворобу і ймовірний летальний кінець, піддатись гниттю і бути з'їденим хробаками, проте вона нічого, на відміну від її коханої людини, вже не відчула б. Цей процес піддається детальному опису авторкою (*You won't feel the blunt head burrowing into your collapsing tissue. You won't know the blind persistence that mocks sinew, muscle, cartilage, until it finds bone*). Проте, вказує авторка словами оповідача, спочатку цей хробак з'їсть її саму (*The worms that will eat you are first eating me*), і хоча на початку йшлося про образне «гризіння» сумнівами, в образній системі роману цей процес перетворюється на немов би буквальный, що має дійсний результат, який з емоційного плану знову переміщується на тілесний: настільки мало воно «обгризені кістки», що навіть собаці її тіло було б нецікаве, щоб вчепитись в нього (*A dog in the street could gnaw on me, so little of substance have I become*).

Тут, спостерігається перенесення відчуттів хворого тіла, у тому числі потенційно можливих подій, відчуттів майбутньої руйнації тіла, яка ще не відбулась, на здорове тіло та його психологічний стан, у результаті чого гіпертрофовано підкреслюється присутність смерті, яка ще навіть не настала, а лише повисла похмурим невідворотним роком над обома закоханими.

Немов би поєднані тілами в образній системі роману, закохані в дійсності поєднані перш за все емоційно, а отже, все, що відбувається з ними обома, як в психологічному, так і в тілесному плані, торкається них обох. І саме за рахунок такого тілесного образного представлення емоцій та почуттів, яких

вони зазнали, дізнавшись про хворобу Луїзи та після цього, їх психологічний стан і розкривається настільки глибоко та багатогранно.

Але, мабуть, найбільш яскраво поєднання мортальності та еротизму тілесності простежується в наступному фрагменті тексту роману Дж. Уінтерсон, в якому вона персоніфікує образ *смерті* та асоціює її наближення до об'їмів коханця: «*The closer I held you to me, the faster you melted away. I held you as Death will hold you. Death that slowly pulls down the skin's heavy curtain to expose the bony cage behind. The skin loosens, yellows like limestone, like limestone worn by time, shows up the marbling of veins. The pale translucency hardens and grows cold. The bones themselves yellow into tusks*» [10, p. 132].

Як бачимо, наближення смертельного кінця в образній системі авторки інтерпретується як об'їми СМЕРТІ, яка прижиматиме тіло людини до себе, як це робила кохана (*I held you as Death will hold you*), що узагальнює концептуальна метафора DEATH IS A LOVER / СМЕРТЬ Є КОХАНКА. В результаті цих об'їмів тіло немов би зазнає ознак старіння, що проявляється як в'ялість шкіри (*The skin loosens, yellows like limestone ... worn by time*), витончення шкіри, кризь яку просвічують судини, які стають схожі на прожилки у мрамурі (*shows up the marbling of veins*). За цим слідує наближення смерті, що знаходить реалізацію через образ тіла, яке немов би розчиняється в повітрі в об'їмах «небажаної коханки», стає прозорим і зникає,

залишаючи відчуття холоду (*pale translucency hardens and grows cold*). І нарешті вся жахливість «смертельних об'їмів» є в тому, що вони немов би відразу стимулюють ознаки гниття мертвого (а в дійсності іще живого) тіла, які відразу проявляються як оголені кістки, на яких не залишається ні краплі залишків плоті, оскільки персоніфікована смерть здирає їх залишки разом зі шкірою (*Death ... slowly pulls down the skin's heavy curtain to expose the bony cage behind*).

Персоніфікація смерті як і усього смертельно-небезпечного із акцентом на еротичному аспекті (сексуальній привабливості) є вкоріненою в готичній літературі, або навіть міфологічних та язичницьких уявленнях, пов'язаних із романтизацією, наприклад, вампіризму та монструозних осіб.

Отже, тема мортальності у поєднанні з еротизмом знаходить своєрідну художню інтерпретацію в тексті роману Дж. Уінтерсон, яка, очевидно, є цілком характерною для поезики постмодернізму, зважаючи на зацікавленість письменників-постмодерністів, філософів, представників мистецтва у особливостях афективних станів людської психіки, які відбуваються на грані – страху смерті як найсильнішого зі страхів людини та сексуальності, яка носить дещо серверсивний характер в цьому періоді.

Проведене дослідження є перспективним в плані подальшого вивчення специфіки охудожнення тілесності в інших аспектах, характерних для поезики постмодернізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гомілко О. Є. Феномен тілесності : автореф. дис. ... д-р філос. наук : 09.00.04 / Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. – Київ, 2007. – 38 с.
2. Дискурсы телесности и эротизма в литературе и культуре. Эпоха модернизма. Антология / Ред. Д. Иоффе. – М. : Издательство Ладомир, Серия: Русская потаенная литература, 2008. – 528 с.
3. Тхостов А. Ш. Психология телесности / А. Ш. Тхостов. – М. : Смысл, 2002. – 287 с.
4. Штохман Л. М. Антропология нарації: статья, гендер і сексуальність в романі Дженет Уінтерсон «Гайнопис плоті» / Л. М. Штохман // *Studia methodologica: «Антропология литературы: коммуникация, мова, тілесність»*. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – Вип. 25. – С. 284–287.
5. Gibbs R.W., Jr. *The Poetics of Mind. Figurative Thought, Language and Understanding*. – Cambridge : Cambridge University Press, 1994. – 530 p.
6. Ibarretxe-Antuñano I. *Mind-as-body as a cross-linguistic perceptual metaphor* / Ibarretxe-Antuñano I. // *Miscelanea. A Journal of English and American Studies*. – 2002. – №. 25. – P. 93–119.
7. Johnson M. *The Meaning of the Body. Aesthetics of Human Understanding* / M. Johnson. – Chicago, London : The University of Chicago Press, 2008. – 308 p.
8. Kövecses Z. *Metaphor: A Practical Introduction* / Z. Kövecses. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 375 p.
9. Lakoff G. *Metaphors We Live by* / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
10. Winterson J. *Written on the Body* / J. Winterson. – London, 2001. – 186 p.

Галуцких И. А., Запорожский национальный университет, г. Запорожье, Украина

ЭРОТИЗМ И МОРТАЛЬНОСТЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ТЕЛА В ТЕКСТОВОМ ОТОБРАЖЕНИИ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ТЕЛЕСНОСТИ В АНГЛИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ПОСТМОДЕРНИЗМА

Статья посвящена освещению результатов исследования специфики отображения отдельных аспектов телесности в художественной семантике. Объектом исследования выступает художественная телесность, которая определяется как художественная рефлексия, смысловая и эстетическая категория, интерпретация визи тела и всей сферы телесного опыта в художественном произведении или комплексе художественных произведений, где приобретает преломление в соответствии с эстетическим видением автора, будучи продуктом эстетически направленного мышления и находясь под влиянием культурно-исторического фона эпохи. Акцент сделан на специфике параллельной актуализации признаков телесности – эротизма и мортальности, – присущих английской художественной литературе постмодернизма, и на их языковом воплощении в тексте.

Применение комплекса методов, среди которых лингвосемиотический, нарративный и семантико-когнитивный, позволило сделать выводы об общей тенденции, характерной для поэтики постмодернизма, которая проявляется в деконструкции тела, что находит отражение во всех аспектах художественной телесности, и эротизированной, в частности. На лексическом уровне это выражается в образовании тропеики при помощи ряда концептуальных моделей образного переосмысления, среди которых метафора, метонимия, оксиморон.

Ключевые слова: телесность; художественный текст; образность; тропеика; концептуальная метафора; концептуальная метонимия; концептуальный оксюморон; литература постмодернизма.

Galutskikh I. A., Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya, Ukraine

EROTICISM AND MORTALITY OF THE HUMAN BODY IN THE TEXTUAL REFLECTION OF LITERARY CORPOREALITY IN THE ENGLISH POSTMODERNIST LITERATURE

The article focuses on the research of specific features literary corporeality in English postmodernist prose and its textual encoding in various aspects among them being eroticized, social, sensory etc., the accent being made on the parallel actualization of eroticism and mortality of the human body in postmodernist poetics. Literary corporeality is a literary reflection, interpretation of the human body and the whole sphere of bodily experience as viewed by a particular writer as an individual and a representative of a certain culture at the same time. The study is aimed at the research of their lingual correlates in the literary text. It is accomplished on the material of J. Winterson's novel "Written on the Body". The methodology applied is a complex of linguosemiotic, narrative and conceptual analyses, the latter implying the reconstruction of conceptual tropes (metaphor, metonymy, oxymoron) in the text. The results obtained revealed the specific features of textual encoding of the eroticized body in the analyzed literary work in the narrative and imagery, that correlate with the general postmodernist tendency at deconstruction of the body. The results envisage the perspectives of the study of literary corporeality in other aspects as well as their lingual correlates in the text.

Keywords: corporeality; literary text; imagery; trope; conceptual metaphor; conceptual metonymy; conceptual oxymoron; postmodernist prose.

© Галуцьких І. А., 2015

Дата надходження статті до редколегії 20.03.2015